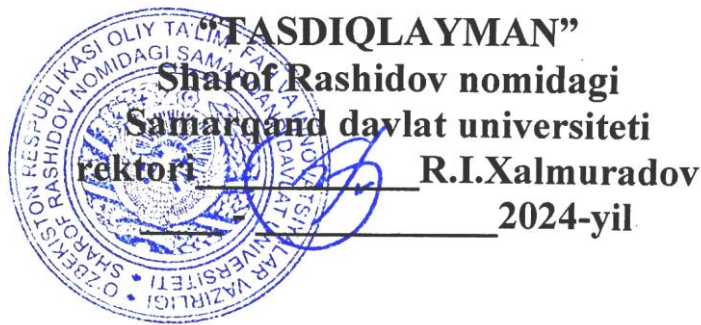

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV TA‘LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

**SHAROF RASHIDOV NOMIDAGI
SAMARQAND DAVLAT UNIVERSITETI**

**08.00.01 – IQTISODIYOT NAZARIYASI IXTISOSLIGI BO‘YICHA
TAYANCH DOKTORANTURAGA KIRISH SINOV LARI UCHUN
MUTAXASSISLIK FANLARIDAN**

DASTUR VA BAHOLASH MEZONI

Annotatsiya:

Dastur 08.00.01 – Iqtisodiyot nazariyasi ixtisosligiga kiruvchilar uchun 60410100 – Iqtisodiyot (tarmoqlar va sohalar bo'yicha), 70410101 – Iqtisodiy nazariya mutaxassisliklaridan tasdiqlangan o'quv rejasidagi asosiy fanlar asosida tuzildi.

Tuzuvchilar:

B.M.Boboqulov	–	SamDU, Tarmoqlar iqtisodiyoti kafedrası dotsenti, iqtisodiyot fanlari nomzodi
S.L.Alibekova	–	SamDU, Tarmoqlar iqtisodiyoti kafedrası dotsenti, iqtisodiyot fanlari nomzodi
Sh.Q.Yo'ldoshev	–	SamDU, Tarmoqlar iqtisodiyoti kafedrası dotsenti, iqtisodiyot fanlari nomzodi

Dastur Inson resurslari va mahalla taraqqiyotini boshqarish institutining 2024-yil 30-avgustdagi 1-sonli Kengash yig'ilishida muhokama qilingan va tasdiqlashga tavsiya etilgan.

KIRISH

Har tomonlama kamol topgan yuksak ma'naviyatli shaxsni tarbiyalab yetishtirishda, uning ilmiy dunyoqarashini shakllantirishda muhim rol o'ynovchi fan iqtisodiy nazariya fanining ushbu dasturi jamiyatning iqtisodiy negizi, uning tarkibiy qismlari, umumiqtisodiy qonunlar va kategoriyalar, iqtisodiy hodisa va jarayonlarning mohiyati, ijtimoiy-iqtisodiy tizimlar va ularning amal qilish qonuniyatlari, bozor iqtisodiyotining tarkib topish xususiyatlari, o'tish davridagi ijtimoiy-iqtisodiy islohotlar va ularning natijalari, iqtisodiyotni diversifikatsiyalash va modernizatsiyalash jarayonlari, iqtisodiy o'sish va unga ta'sir etuvchi omillar, mamlakat ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishining ustuvor yo'nalishlari va vazifalari, iqtisodiyotda amalga oshirilayotgan tarkibiy o'zgarishlar, jahon iqtisodiyoti rivojlanishining asosiy tendensiyalari kabi masalalarni qamrab olgan.

"Iqtisodiy nazariya" fani talabalarni jamiyatda ro'y beradigan iqtisodiy qonunlarni bilish va ularning amal qilishiga ongli munosabatda bo'lishda, mamlakatni demokratlashtirish va iqtisodiyotni bozor tamoyillari asosida isloh qilish jarayonlarining mohiyatini tushunishda zarur bo'lgan bilimlar bilan qurollantiradi. Shuningdek, bu fan jamiyatning xar bir a'zosini g'oyaviy jixatdan yo'naltirish, ma'naviy dunyokarashini kengaytirish, iqtisodiy madaniyatini oshirishga ahamiyatli ta'sir ko'rsatadi.

Fanning maqsadi – doktorantlarga iqtisodiy bilimlarning nazariy asoslarini, iqtisodiyotning asosiy tushunchalari va kategoriyalarini, iqtisodiy qonunlar va tamoyillarini, iqtisodiy hodisa va jarayonlarni obyektiv ekanligini o'rgatish hamda ularni amaliyotga tatbiq etish ko'nikmasini hosil qilishdan iborat.

Fanning vazifasi esa talabalarda iqtisodiy ko'nikma, iqtisodiy ong, tafakkurni shakllantirishdan, ularni iqtisodiy fikrlash usullari bilan qurollantirishdan, iqtisodiy hodisa va jarayonlarni obyektiv mazmunini mantiqiy jihatdan mushohada qilish uchun zarur bulgan uslubiy yondoshuvlarni egallashga kumaklashishdan shuningdek ulaning ongiga milliy istiqloq g'oyasini va milliy mafkuraning asosiy qoidalarini singdirishdan iborat.

Iqtisodiyot nazariyasi fanining predmeti va bilish usullari

Iqtisodiyot tushunchasi va uning kamrov jihatidan turlari. Iqtisodiy faoliyatning mazmuni. Takror ishlab chiqarish fazalari: ishlab chiqarish, taqsimot, ayirboshlash, iste'mol. Ehtiyojlarning mazmuni va ularning turkumlanishi. Ehtiyojlarning o'sib borishi qonuni. Iqtisodiy resurslarning mazmuni va turkumlanishi. Iqtisodiy resurslar va ehtiyojlarning kondirilish darajasi o'rtasidagi bog'liqlik. Iqtisodiyot oldidagi muammolar.

Iqtisodiyotga oid bilimlarning shakllanishi va rivojlanishi. Qadimgi Sharq va G'arb xalqlaridagi iqtisodiy g'oyalar. Iqtisodiyot nazariyasining fan sifatida shakllanishidagi asosiy oqimlar: merkantilizm, fiziokratlar, ingliz klassik iqtisodiy maktabi, marksizm va marjinalizm. Hozirgi zamon iqtisodiyot nazariyasidagi asosiy oqimlar.

Iqtisodiyot nazariyasi fanining predmeti to'g'risida turlicha yondashuvlar. Iqtisodiyot nazariyasi fanining predmeti. Iqtisodiy hodisa va jarayonlar. Moddiy va ma'naviy ne'matlarni ishlab chiqarish, taqsimlash, ayirboshlash va iste'mol qilish jarayonidagi iqtisodiy munosabatlar.

Iqtisodiyot nazariyasi fanining vazifalari. Iqtisodiyot nazariyasining boshqa fanlar bilan o‘zaro bog‘likligi. Iqtisodiyot nazariyasi – barcha iqtisodiy fanlarning uslubiy poydevori va davlat iqtisodiy siyosatining ilmiy asosi ekanligi. Hozirgi zamon iqtisodiy tafakkurining shakllanishida, ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish muammolarini taxlil qilish va bilishda iqtisodiyot nazariyasi fanining roli.

Iqtisodiy qonunlar va kategoriyalar. Iqtisodiy qonunlarning turkumlanishi. Iqtisodiy qonunlar va jarayonlarni ilmiy bilishning dialektik qoidalari. Iqtisodiy hodisa va jarayonlarni o‘rganish usullari: ilmiy abstraksiya, induksiya va deduksiya, taxlil va sintez, mantiqiylik va tarixiylikning birligi, ikki tomonlama yondashuv, empirik usul va farazlardan foydalanish.

Ishlab chiqarish jarayoni va uning natijalari

Ishlab chiqarish omillari va ularning turkumlanishiga turlicha yondashuvlar. Ishlab chiqarish omillarining o‘zaro bog‘liqligi. Ishlab chiqarish jarayonining mazmuni. Ishlab chiqarishning tarkibiy tuzilishi.

Ishlab chiqarishning jamiyat hayotidagi ahamiyati. Ishlab chiqarish va xizmat ko‘rsatishning o‘zaro bog‘liqligi. Ishlab chiqarishning umumiy va pirovard natijalari. Yalpi ijtimoiy maxsulot. Oraliq maxsulot, pirovard maxsulot, qo‘shilgan maxsulot, sof maxsulot. Zaruriy va qo‘shimcha maxsulot. Qo‘shimcha maxsulot normasi va massasi. Qo‘shimcha maxsulotning zarurligi va ahamiyati. Umumiy, o‘rtacha va so‘nggi qo‘shilgan mahsulot. So‘nggi qo‘shilgan omil unumdorligi. Unumdorlikning pasayib borishi qonuni.

Ishlab chiqarish imkoniyatlari tushunchasi. Ishlab chiqarish imkoniyatlari chegarasi. Ishlab chiqarish imkoniyatlari egri chizig‘i. Muqobil xarajatlar. Ishlab chiqarish imkoniyatlari chegarasining kengayishi.

Ishlab chiqarish samaradorligi. Vaqtni tejash qonuni. Mehnat unumdorligi va unga ta’sir qiluvchi omillar. Samaradorlikni belgilovchi ko‘rsatkichlar tizimi. Ishlab chiqarish samaradorligini oshirish omillari. Ishlab chiqarish samaradorligini evolyusion va revolyusion shakllari.

Ijtimoiy-iqtisodiy tizimlar va mulkchilik munosabatlari

Ijtimoiy-iqtisodiyot taraqqiyot bosqichlarini bilishga turli xil yondashuvlar. Jamiyatning ishlab chiqaruvchi kuchlari. Ishlab chiqarish munosabatlari. Ishlab chiqarish usuli. Ijtimoiy-iqtisodiy formatsiya. Sivilizatsiyaning tarixiy rivojlanish tiplari. Sivilizatsiyalarning almashuvi nazariyasi. Ishlab chiqarishning texnologik usuli. Iqtisodiy tizim tushunchasi. Iqtisodiy tizim modellari.

Mulkchilik munosabatlarining iqtisodiy mazmuni. Mulk obyekti va subyekti. Mulkchilikning iqtisodiy va xuquqiy jihatlari. Mulk shakllarining tasniflanishi. Iqtisodiyotni isloh qilishda mulkchilikning o‘rni. Mulkchilik shakllarini o‘zgartirish usullari: milliy lashtirish, davlat tasarrufidan chiqarish va xususiylashtirish. Davlat mulkini xususiylashtirish bosqichlari. Davlat mulkini xususiylashtirish usullari.

Tovar-pul munosabatlari rivojlanishi bozor iqtisodiyoti shakllanishi va amal qilishining asosidir

Ijtimoiy xo‘jalik shakllari. Natural va tovar ishlab chiqarish. Tovar va uning xususiyatlari. Tovarining nafliligi va ayirboshlanish qobiliyati (Qiymati). Tovar Qiymatining miqdori. Individual va ijtimoiy-zaruriy mehnat sarflari. Ijtimoiy-

zaruriy ish vaqti. Mehnatning ikki yoklama tavsifi. Mehnat unumdorligi va intensivligining tovar qiymati miqdoriga ta'siri.

Qiymatning mehnat nazariyasi. Qiymat qonuni. Keyingi qo'shilgan miqdor nafiligi nazariyasi. Nafilikning pasayib borishi. Qiymatning mehnat nazariyasi. Pulning kelib chiqishi va mazmuni. Qiymat shakllari. Pul to'g'risidagi metallistik, nominalistik va miqdoriy nazariyalar. Pulning asosiy vazifalari. Hozirgi zamon pulining tabiati va mazmuni. Naqd va kredit pullarning xususiyatlari.

Bozor iqtisodiyotining mazmuni va amal qilishi

Bozor iqtisodiyotining mazmuni va uning rivojlanishi. Bozor iqtisodiyotining sub'ektlari. Ijtimoiy yo'naltirilgan bozor iqtisodiyotining asosiy tamoillari. Bozor iqtisodiyotining asosiy belgilari. Bozor tizimining o'z-o'zini tartibga soluvchi mexanizmi. Klassik va hozirgi zamon bozor iqtisodiyoti. Bozor iqtisodiyoti sharoitida doimiy muammolarni hal qilish. Bozor iqtisodiyotining afzalliklari. Resurslarni taqsimlashning samaradorligi. Iqtisodiy faoliyat va tanlov erkinligi. Iqtisodiy sub'ektlar xarakterining ta'minlanishi. Bozorning mazmuni va asosiy belgilari. Bozor mexanizmi. Bozorning obyektlari va subyektlari. Bozorning vazifalari. Bozorning turkumlanishi. Resurslar, maxsulotlar va daromadlarning doiraviy aylanishi. Bozor infratuzilmasi. Bozor infratuzilmasi muassasalarini guruhlash yo'nalishlari. Bozor infratuzilmasi tarkibi.

Bozor iqtisodiyotiga o'tish davri va uning O'zbekistondagi xususiyatlari

Bozor iqtisodiyotiga o'tish davrining mazmuni. Bozor iqtisodiyotiga o'tish yo'llari. Ma'muriy buyruqbozlikka asoslangan iqtisodiyotdan bozor iqtisodiyotiga o'tishning xususiyatlari. O'tish davrida bozor iqtisodiyotini shakllantirishning asosiy yo'nalishlari. O'tish davri iqtisodiyotining asosiy belgilari. Bozor iqtisodiyotiga o'tishning milliy modellari. O'zbek modeli, uning tamoyillari va xususiyatlari. O'zbekistonda bozor iqtisodiyotiga o'tishning bosqichlari.

Iqtisodiy islohotlarning mazmuni. O'zbekistonda iqtisodiy islohotlarni amalga oshirish konsepsiyasi va strategiyasi. Iqtisodiy islohotlarni amalga oshirishning asosiy yo'nalishlari. Iqtisodiy islohotlarning bosqichlari va ularning vazifalari. O'zbekistonda milliy taraqqiyot bosqichlari. Dastlabki bosqichning mazmuni va vazifalari. Modernizatsiyalash jarayonining mazmuni va ahamiyati. Modernizatsiyalash jarayonining tamoyillari, asosiy belgi va tarkibiy qismlari. O'zbekistonda modernizatsiyalash jarayonlarining asosiy yo'nalishlari. Mamlakat taraqqiyot strategiyasining asosiy tamoillari.

Talab va taklif nazariyasi. Bozor muvozanati

Talab tushunchasi. Individual talab va bozor talabi. Talab qonuni. Talab egri chizig'i. Talab miqdoriga ta'sir qiluvchi omillar. Oliy va past toifali tovarlar. Engel qonuni. Engel egri chizig'i.

Taklif tushunchasi. Taklif qonuni. Taklif egri chizig'i. Taklif miqdoriga ta'sir ko'rsatuvchi omillar. Iqtisodiy resurslarga talab va taklifning xususiyatlari.

Talab va taklif miqdorlarining mos kelishi. Bozor muvozanati. Xususiy va umumiy muvozanatlik. Talab va taklif egiluvchanligi va ularni belgilab beruvchi omillar. Iste'molchi hatti-xarakati nazariyasi. Iste'molchining afzal ko'rish. Nafilik funksiyasi. Sunggi qo'shilgan nafilik. Nafilikni oshirish qoidasi.

Raqobat va monopoliya

Raqobatning mohiyati va obyektiv asoslari. Raqobatning vazifalari. Raqobatning turlari. Raqobat shakllari. Sof raqobat, monopolistik raqobat, oligopoliya va sof monopoliya. Raqobatlashish usullari. Demping narxlarni qo'llash. Raqobat kurashining zamonaviy shakllari. Monopoliyaning mohiyati va uning vujudga kelishi sabablari. Ishlab chiqarish va kapitalning to'planishi va markazlashuvi. Monopoliyalarning turlari. Monopoliyalarning afzalliklari va ijtimoiy-iqtisodiy oqibatlari. Davlatning monopoliyaga qarshi tadbirlari. Rivojlangan mamlakatlarda monopoliyaga qarshi siyosat borasidagi tajribalar. Monopoliyaga qarshi qonunchilik. O'zbekistonda Raqobat muxitining ko'chaytirish borasidagi chora-tadbirlar. Monopolistik korxonalarni tartibga solish usullari. Monopoliyaga qarshi siyosatning natijalari.

O'zbekistonning jahon bozoridagi raqobatdoshligini oshirish va mavqeyini mustahkamlashga yo'naltirilgan tarkibiy o'zgarishlar va yuksak texnologiyalarga asoslangan zamonaviy tarmoqlar va ishlab chiqarish sohalarini jadal rivojlantirish siyosatini davom ettirish.

Narxning mohiyati va shakllanish xususiyatlari

Narxning mazmuni va uning ob'ektiv asoslari. Narx to'g'risidagi turli nazariyalar. Tovardagi ikki xil xususiyatlarning narxlardagi ifodasi. Narxning shakllanishiga ta'sir etuvchi omillar. Narx turlari. Narx tashkil topishining bozor mexanizmi. Mukammal raqobat sharoitida narxning shakllanish xususiyatlari. Sotuvchi va xaridor narxlari. Monopoliya sharoitida narxning shakllanishi. Ommaviy taklif bo'yicha narx o'zgarishi. Monopoliya sharoitida narxning shakllanishi. Ommaviy talab bo'yicha narxning o'zgarishi. Oligopoliya sharoitida narxning shakllanishi. "Ergashish" va "inkor etish" holatlari. Narx bo'yicha yetakchilik. Narx siyosati va uning O'zbekistonda amalga oshirilish xususiyatlari. Narxlarni erkinlashtirish yo'llari va bosqichlari.

Tadbirkorlik faoliyati. Tadbirkorlik kapitali va uning aylanishi

Tadbirkorlik faoliyatining mazmuni. Tadbirkorlik faoliyati nazariyasining rivojlanish bosqichlari. Tadbirkorlik faoliyatining shakllari. Kooperativ, xususiy va yakka tartibdagi tadbirkorlik. Korxonalar tadbirkorlik faoliyatining asosiy va boshlang'ich bo'g'ini. Aksiyadorlik jamiyati va aksiyadorlik kapitali. Aksiya va uning turlari. Aksiya kursi. Dividend va ta'sischi foydasi. O'zbekistonda kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning yanada erkinlashtirilishi va rag'batlantirilishi.

Tadbirkorlik kapitalining mohiyati. Tadbirkorlik kapitali va uning xarakatidagi ikki tomonlama xususiyatning namoyon bo'lishi. Tadbirkorlik kapitalining funksional shakllari. Kapitalning xarakat bosqichlari. Tadbirkorlik kapitalining aylanishi. Asosiy va aylanma kapital, ularning farkli belgilari. Kapitalning aylanish vaqti va tezligi. Asosiy kapitalni takror ishlab chiqarish. Amortizatsiya va uning normasi. Jadallashgan amortizatsiya. Asosiy va aylanma kapitaldan foydalanish samaradorligi va uning ko'rsatkichlari. Asosiy kapitaldan foydalanish samaradorligini oshirish yo'llari.

Agrar munosabatlar va agrobiznes

Agrar munosabatlar va ularning bozor tizimidagi xususiyatlari. Yerning resurs sifatidagi o'ziga xos xususiyatlari. Yerning tabiiy va iqtisodiy unumdorligi.

Kishlok xujaligida takror ishlab chiqarishning o'ziga xos xususiyatlari. Yer mulkchilik va xo'jalik yuritish ob'ekti.

Yer rentasi nazariyasiga bo'lgan turli xil yondashuvlar va ularning tarixiy shakllari. Yer rentasining mazmuni va turlari: differensial renta, absolyut renta, monopol renta, undirma sanoat va qurilish uchastkalaridan olinadigan renta. Ijara haqi. Yerning narxi va uni belgilovchi omillar.

Agrosanoat integratsiyasi. Agrosanoat majyasi va uning soxalari. Agrobiznes va uning turlari. Dexqon, fermer va shirkat xo'jaliklari. Agrofirma, agrosanoat birlashmasi, agrosanoat kombinati.

O'zbekistonda agrar isloxlarni amalga oshirishning asosiy yo'nalishlari. Yerga mulkchilik munosabatlari. Yerlarning meliorativ xolatini yaxshilash choralari. Shaxsiy tomorqalarning kengaytirilishi. Qishlok xo'jalik ishlab chiqarishi tarkibiy tuzilishini takomillashtirish. Xo'jalik yuritishning samarali shakllarini rivojlantirish.

Milliy iqtisodiyot va uning makroiqtisodiy o'lchamlari. Yalpi milliy mahsulot va uning xarakat shakllari

Milliy iqtisodiyotning shakllanishi. Milliy iqtisodiyotning mazmuni va uning tuzilishi. Makroiqtisodiyot. Makroiqtisodiy taxlil va uning vazifalari. Asosiy makroiqtisodiy ko'rsatkichlar.

Ijtimoiy takror ishlab chiqarish. Milliy maxsulotning iqtisodiy mazmuni va uning xarakat shakllari. Yalpi milliy maxsulot va yalpi ichki maxsulot. Nominal va real yalpi ichki maxsulot. Narx indeksi. Yalpi ichki maxsulotning tarkibiy tuzilishi. Sof milliy maxsulot, milliy daromad va shaxsiy daromad. Xufyona iqtisodiyot, uning o'lchamlari va namoyon bo'lish shakllari.

Milliy xisoblar tizimi. YaIMni xisoblashga yondoshuvlar. Qiymatlar bo'yicha yondashuv. YaIMni hisoblashga sarf-xarajatlar bo'yicha yondashuv. Uy xo'jaliklarining iste'mol sarflari. Investitsion sarflar. Davlat sarflari. Chet elliklarning sarflari. YaIMni xisoblashga daromadlar bo'yicha yondashuv.

Iste'mol, jamg'arma va investitsiyalar

Iste'molning mazmuni va uning turlari. Iste'mol fondi va iste'mol sarflari. Jamg'arma va uning maqsadi. Iste'mol va jamg'arma o'rtasidagi nisbat. Iste'mol va jamg'arma darajasini belgilovchi omillar. Iste'mol va jamg'arma funksiyasi. Iste'mol va jamg'arma xajmiga daromaddan tashkari ta'sir ko'rsatuvchi omillar. Iste'mol va jamg'armaga.

Jamg'arishning mazmuni va uning manbalari. Ishlab chiqarish va noishlab chiqarish maqsadidagi jamg'arish. Jamg'arish normasi. Nominal va real jamg'arish.

Investitsiyalarning mazmuni va vazifalari. Investitsiyalarning manbalari va tuzilishi. Investitsiyalarga sarflar darajasini belgilovchi omillar. Yalpi va sof investitsiyalar. Yalpi investitsiya va amortizatsiya nisbati o'zgarishining iqtisodiyotga ta'siri.

Jamg'arma va investitsiya o'rtasidagi nisbat. Jamg'arma va investitsiya o'rtasidagi muvozanatning klassik va keynscha modellari, ular O'rtasidagi farqlar.

O'zbekistonda investitsion faoliyatni ta'minlash va uning shart-sharoitlari. Milliy iqtisodiyotni rivojlantirishda ichki investitsiya manbalarni safarbar etish va

chet el investitsiyalarini jalb qilishning ahamiyati. Tarkibiy o'zgarishlarni izchil amalga oshirishda kulay investitsiya muxitining yaratilishi.

Iqtisodiy o'sish va milliy boylik

Iqtisodiy o'sishning mazmuni, mezonlari va ko'rsatkichlari. Iqtisodiy o'sish sur'ati. Iqtisodiy o'sishning ekstensiv va intensiv turlari. Iqtisodiy o'sishning aloxida tomonlarini tavsiflovchi ko'rsatkichlar. Iqtisodiy o'sishning omillari. Yalpi talab va yalpi taklifning iqtisodiy o'sishga ta'siri. Iqtisodiy o'sishni belgilovchi xususiy ko'rsatkichlar. Keyingi kushilgan ishlab chiqarish omillari unumdorligi ko'rsatkichlari. Real maxsulot o'sishini aniqlab beruvchi omillar.

Milliy boylik va uning tarkibiy qismlari. Moddiy-buyumlashgan, nomoddiy (intellektual) va tabiiy boylik.

Mamlakatning iqtisodiy salohiyati. O'zbekistonning Iqtisodiy salohiyatdan samarali foydalanishi va iqtisodiy o'sish muammolari. Iqtisodiy o'sish samaradorligini ta'minlashda tabiiy, moddiy va moliyaviy resurslardan tejab-tergab foydalanishning ahamiyati.

Yalpi ishchi kuchi, uning bandligi va ishsizlik

Yalpi ishchi kuchining ijtimoiy-iqtisodiy mazmuni. Ishchi kuchini takror xosil qilish. Yalpi ishchi kuchining miqdor va sifat jihatdan aniklanishi. FTTni ishchi kuchining sifat jihatdan takomillashuviga ta'siri. Nufus qonuni. Aholining tabiiy o'sishi. Ishchi kuchi migratsiyasi va uning shakllari.

Ishchi kuchi bozori. Ishchi kuchiga talab va taklif xamda uni aniklovchi omillar. Ishchi kuchining qiymati. Ishchi kuchi bozorining ijtimoiy-iqtisodiy xususiyatlari. Fillips egri chizig'i. Ishchi kuchining ayrim soxalardan bo'shishi va uni kayta taksimlashning bozor mexanizmi.

Ishchi kuchi bandligi to'g'risida turli xil nazariyalar. Neoklassik, keynscha, monetaristik, institutsional-sotsiologik maktab konsepsiyalari. Shartnomaga asoslangan bandlik nazariyasi.

Ishsizlik va uning turlari. Friksion, tarkibiy va siklik ishsizlik. Institutsional, texnologik, hududiy, yashirin, turg'un ishsizlik. Ishsizlikning tabiiy darajasi. Ishsizlik darajasi va uni aniklash. Ishsizlikning iqtisodiy va ijtimoiy oqibatlarini. A.Ouken qonuni. Ishsizlik va inflyatsiyaning o'zaro bog'liqligi.

O'zbekistonda ishchi kuchi bandligini ta'minlash va ishsizlarni ijtimoiy himoyalash borasida davlat siyosatining asosiy yo'nalishlari.

Pul-kredit tizimi. Banklar va ularning bozor iqtisodiyotidagi roli

Pul muomalasi. Pul tizimi va uning tarkibiy qismlari. Muomala uchun zarur bo'lgan pul miqdorini aniqlash va unga ta'sir etuvchi omillar. Pul muomalasi qonunlari. Pulning aylanish tezligi. Pul miqdorini aniqlashga turlicha yondashuvlar. Pul agregatlari. Pul bozori. Pul taklifi va uning multiplikatori. Pulga talab.

Inflyatsiya va uning kelib chiqish sabablari. Inflyatsiya darajasi va sur'ati. Talab va taklif inflyatsiyasi. Inflyatsiya turlari: o'rmalab boruvchi, jadal va giperinflyatsiya.

Kreditning mohiyati, vazifalari va turlari. Kredit munosabatlarning ob'ektlari va subyektlari. Kredit resurslarining manbalari. Foiz stavkasi va uning darajasini aniqlovchi omillar. Kredit-pul tizimini davlat tomonidan tartibga solish.

Banklarning iqtisodiy mazmuni. Bank tizimi. Markaziy bank va uning vazifalari. Tijorat banklari va ularning vazifalari. Bank operatsiyalari va bank foydasining xosil bo'lishi. Bank tizimining takomillashtirilishi.

O'zbekistonda milliy valyutani mustahkamlash siyosatining amalga oshirilishi. So'mning xarid quvvatini oshirib borish va barqarorligini ta'minlash. Inflyatsiyaga qarshi aniq o'ylangan siyosat o'tkazish.

Bozor iqtisodiyotini tartibga solishda davlatning iqtisodiy roli

Iqtisodiyotni tartibga solishning mohiyati va zarurligi. Iqtisodiyotni tartibga solishning klassik, monetaristik, keynscha nazariyalari. Iqtisodiyotni davlat tomonidan tartibga solishning maqsadi. Davlatning iqtisodiy o'rni va vazifalari. Raqobatchilik muxitini vujudga keltirish. Resurslar, maxsulotlar va daromadlarni kayta taqsimlash. Iqtisodiyotning va pul muomalasining barqarorligini ta'minlash. Tashqi iqtisodiy faoliyatni tartibga solish. Fan-texnika taraqqiyoti, tarkibiy, ijtimoiy va mintaqaviy siyosatni amalga oshirishda davlatning o'rni.

Davlatning iqtisodiyotni tartibga solishdagi bevosita va bilvosita usullari. Iqtisodiyotning davlat sektori va uning chegaralari. Davlat buyurtmalari va davlat xaridlari. Iqtisodiyotni bevosita tartibga solishning ma'muriy vositalari. Pul-kredit siyosati. Monetar siyosat. Byudjet siyosati. Davlat iqtisodiy dasturlari. Tashqi iqtisodiy usullari.

Xozirgi davrdagi jahon moliyaviy-Iqtisodiy inqirozi sharoitida davlatning iqtisodiyotni tartibga solishdagi roliga qarashlarning o'zgarishi.

Aholi daromadlari va davlatning ijtimoiy siyosati

Aholi daromadlari, ularning turlari va shakllanish manbalari. Nominal va real daromad. Daromadlarning tabaqalanish sabablari va omillari. Turmush darajasi va sifati. Turmush darajasi va qashshoqlikning ko'rsatkichlari. Oila byudjeti: daromadlar va xarajatlar tarkibi. Farovonlikning eng qo'yi chegarasi. Turmush tarzi.

Daromadlar tengsizligi va uning darajasini aniqlash. Lorens egri chizig'i. Ditsel va Jini koeffitsientlari. Bozor iqtisodiyoti sharoitida daromadlar tengsizligini keltirib chiqaruvchi umumiy omillar.

Daromadlarni davlat tomonidan qayta taqsimlash g'oyasi, maqsadi va dastaklari. Ijtimoiy to'lovlar. Ijtimoiy siyosat. O'zbekiston bozor Iqtisodiyotiga o'tish sharoitida aholini ijtimoiy ximoyalashning asosiy yo'nalishlari. Ichki iste'mol bozorini ximoya qilish. Axolining kam ta'minlangan tabaqalarini ijtimoiy ximoyalash va qo'llab-quvvatlash. Ijtimoiy siyosatni amalga oshirishda sifat jihatidan yangi bosqichga o'tilishi.

Jahon xo'jaligi va uning evolyusiyasi

Jahon xo'jaligining tashkil topishi, bosqichlari va asosiy belgilari. Jahon xujaligi sub'ektlari. Jahon mamlakatlarining iqtisodiy rivojlanish ko'rsatkichlari. Ishlab chiqarishning baynalminallashuvi. Xalqaro mehnat taksimoti. Iqtisodiy o'zaro bog'liqlikning o'sishi va bevosita xalqaro ishlab chiqarishning shakllanishi. Iqtisodiyotning baynalminallashuvida va transmilliy kapitalning o'rni.

Globalashuv jarayonining mohiyati va asosiy yo'nalishlari. Jahon xo'jaligi globalashuvi jarayonlarining ziddiyatli tomonlari. Turli mamlakatlardagi iqtisodiy rivojlanishning bir tekisda bormasligi. Ekologik xalokat taxdidlarining kuchayib

borishi. Turli mamlakatlarda axoli soni o'zgarishining farklanishi. Hozirgi davrdagi jahon moliyaviy-iqtisodiy inqirozining vujudga kelishiga globallasuv jarayonlarining ta'siri.

Halkaro iqtisodiy munosabatlarning mazmuni va shakllari. Kapitalning xalkaro xarakati. Ishchi kuchining xalkaro migratsiyasi. Fan- texnika yutuqlarining xalqaro ayirboshlanishi. Jahon infratuzilmasining rivojlanishi.

Shanxay hamkorlik tashkilotining tashkil topishi, uning oldiga qo'yilgan maqsad va vaziqalari. Jahon xo'jaligi aloqalarini xalqaro tartibga solish. Moliya, valyuta va kredit, jahon savdosi sohalaridagi tartibga soluvchi tuzilmalar. Xalqaro iqtisodiy integratsiya jarayonlari to'g'risidagi turlicha nazariyalar va ularning asosiy yo'nalishlari. Xalqaro iqtisodiy integratsiyaning mazmuni. Xalqaro iqtisodiy integratsiyaning asosiy shakllari. Xalqaro iqtisodiy integratsiya jarayonini taqozo kiluvchi omillar. Jahondagi asosiy integratsion guruxlarning amal qilish xususiyatlari. Ochiq iqtisodiyot va uning o'ziga xos belgilari.

Davlatlararo iqtisodiy integratsiyaning rivojlanishidagi shart- sharoitlar. Turli mintaqalardagi asosiy integratsion guruxlar. Yevropa Ittifoqi (EI), Erkin savdo to'g'risida Shimoliy Amerika bitimi (NAFTA), Janubi-Sharkiy Osiyo mamlakatlari assotsiatsiyasi (ASEAN), Mustakil davlatlar hamdo'stligi (MDX).

O'zbekistonning jahon iqtisodiyotiga qushilishining shart- sharoitlari. Respublikaning jahon xujaligiga integratsiyalashuvining global, transkontinental, mintaqalararo, mintaqaviy darajalari. O'zbekiston tashqi iqtisodiy faoliyatining asosiy yo'nalishlari.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

Asosiy adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi konstitutsiyasi (yangi taxrir) 2021-yil.
2. O'zbekiston Respublikasi Ta'lim to'g'risidagi Qonuni 2020-yil.
3. Shodmonov Sh.Sh., Gafurov U.V. Iqtisodiyot nazariyasi: Darslik; O'zbekiston Respublikasi oliy va O'rta maxsus ta'lim vazirligi. – T.: IQTISOD-MOLIYA, 2010. – 728 b.
4. O'lmasov A., Vahobov A.V. Iqtisodiyot nazariyasi. Darslik. – T.: "Sharq", 2014. – 480 bet.
5. Kamayev V.D., Ilchikov M.Z., Borisovskaya T.A. Ekonomicheskaya teoriya. Kratkiy kurs: uchebnik. – M.: KNORUS, 2010. – 384 s.
6. Nosova S.S. Ekonomicheskaya teoriya. Elementarny kurs: ucheb.posob. M.: KNORUS, 2010. – 510 s.
7. Ekonomicheskaya teoriya. Ekspres-kurs: ucheb. posob. pod red. Gryaznovoy A.G. i dr. M.: KNORUS, 2010. – 606 s.

Qo'shimcha adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Taraqqiyot Strategiyasi to'g'risida"gi 2022-yil 28-yanvardagi PF-60-sonli Farmoni.
2. ShHT da O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 15-16-sentabrdagi nutqi.
3. Vaxabov A.B., Tadjibayeva D.A., Xajibakiev Sh.X. Jahon iqtisodiyoti va xalqaro iqtisodiy munosabatlar. – Toshkent: Baktriya press, 2015. – 584 b.
4. Shodmonov Sh., Gafurov U. Iqtisodiyot nazariyasi. Ma'ruzalar matni. – T.: TDIU, 2010. – 232 b.
5. Shodmonov Sh., Gafurov U., Xajiev B, Xalilov M. Iqtisodiyot nazariyasi fanidan ukuv uslubiy majmua (I-kism). – T.: TDIU, 2010. – 280 b.
6. Shodmonov Sh., Gafurov U., Xajiyev B., Xalilov M. Iqtisodiyot nazariyasi fanidan ukuv uslubiy majmua (II-kism). – T.: TDIU, 2010. – 266 b.
7. Gukasyan G.M. Ekonomicheskaya teoriya: klyuchevye voprosy: ucheb. posob. – M.: INFRA-M, 2010. – 224 s.

**SHAROF RASHIDOV NOMIDAGI
SAMARQAND DAVLAT UNIVERSITETINING TAYANCH
DOKTORANTURA IXTISOSLIKLARIGA KIRISH SINOVLARI UCHUN
MUTAXASSISLIK FANLARDAN TALABGORLARNING BILIMLARINI
BAHOLASH MEZONI**

Sinov topshirish shakli	Yozma
Ajratilgan vaqt	120 daqiqa
Savollar soni	5
Har bir savol uchun belgilangan ball	20
Eng yuqori ball	100